

MARCU GABINSCHI

Institutul de Filologie
(Chişinău)

ETIMOLOGII BALCANICE

Abstract

J.-Sp. *komanya* „food; vituals” is usually considered a Turkish borrowing in Balkan J.-Sp., but, given its presense also in Morocco where no Turkish influence has existed, it must date back to common (J.-)Sp., formed from (or at least influenced by) *comer* > *komer*, like old Sp. *fazaña* from *facer* (now *hazaña* and *hacer*), so that Turk. *komanya* could prove to be a Sephardism (like *palavra* „chatter”). J.-Sp. *moshia* „estate”, found by Mrs. S. von Schmädel, is identified as the only (despite some illusions) sure Romanism in J.-Sp., detected so far outside Romania. Rom. *pârş* „dormouse” is regarded as a possible borrowing of the old Russian animal name *бырьсь*, and Alb. *zbunoj* „I appease” is a sure confixal derivative of Arom. *bun* „good”.

Sef. KOMANYA

Acest cuvânt însemnând „mâncare”, sau, specializat, „provizii, mâncare pentru călătorie” a fost fixat demult în textele şi în dicţionarele limbii sefarde (iudeospaniole). Prima lui atestare precisă la care ne putem referi aici (ceea ce nu înseamnă că e prima lui apariție) este cea din enciclopedia populară sefardă în multe volume „Meam loez”, editată din 1730 până în 1930 [1, p. 81], vezi şi [2, p. 210]. Ca exemplu de întrebuințare în text cf. bunăoară pasajul în graiul din Bitola (fost Monastir, Macedonia) *vinu la mužer, fizu kumañe i fizu biskočuz i si fui para se yir a Ruşalaim* [3, p. 122] „a venit femeia, a făcut provizii şi a făcut biscuiți şi s-a dus ca să plece la Ierusalim”.

Cât priveşte etimologia, toate sursele ce ne-au stat la dispoziție indică unanim originea turcă a cuvântului sefard balcanic: vezi [1, p. 81; 3, p. 253; 4, I, p. 105]. Versiunea nu e lipsită de teme, deoarece în turcă există cuvântul *komanya* sau *kumanya* însemnând acelaşi lucru (vezi mai sus), iar în genere lexicul sefardei balcanice conține sute de turcisme. Situația se complică însă prin următorul fapt.

Acelaşi cuvânt, deşi sunând puţin altfel (*komania*) se regăseşte şi în sefarda din Maroc (cunoscută sub numele de *hakitia*, acum aproape dispărută), în care nu există influența turcă (după cum ştim, în ciuda câtorva încercări din secolul XVI, turcii nu au putut să cucerească Marocul). Cercetătorii sefardei au relevat nu odată acel paralelism,

dar totodată și contrast, că așa cum sefarda din Balcani conține o mulțime de împrumuturi turcești și, în măsura descrescândă, grecești și slave, cea din Maroc, necunoscându-le pe acestea, e plină de arabisme în varianta lor locală. Aceasta o constată deja întemeietorul cercetării lingvistice a hakitiei J. Benoliel [5, p. 214], vezi și [6, p. 78-80]. Mai notăm că până și acele etimoane arăbești, care au pătruns în limbile balcanice ca turcisme, au fost împrumutate de hakitia direct din araba locală, de ex., *haqq* „adevăr; dreptate” (cf. rom. *hac*), *hbar* „noutate, veste” (cf. rom. *habar*), *hram* „păcat” (cf. rom. *haram*), *mellah* „cartier evreiesc” (cf. rom. *mahala*) ș.a. În op. cit. J. Benoliel dă după alfabet și cuvântul care ne interesează, scris *cománia* tot ca „provizii pentru călătorie”, ce e caracteristic, fără să-l însemne, spre deosebire de sute de alte cazuri, ca arabism. C. Crews, indicând sursa turcă a lui *komanya* (dial. *kumanye*) din Balcani, menționează și informația citată mai sus a lui J. Benoliel pentru Maroc, fără comentarii. Însă M. L. Wagner, comentând lucrarea lui J. Benoliel [4, II, p. 26], precizează că aceste *cománia* din Maroc și *kománya* din Balcani, au etimologii apropiate diferite: pe când cel de-al doilea este un turcism de origine arabă, primul ar fi, după Marcel, împrumutul direct al arabului *koumânyéh*, însemnând același lucru.

În același articol, însă, ocupându-se în primul rând de elementele de origine spaniolă din hakitia, absente din spaniola literară contemporană, dar având paralele în sefarda balcanică și în dialectele Spaniei și ale altor țări hispanofone, autorul constată mai multe cazuri de comunitate specifică sefardă marocano-balcanică: Cf. „Cele mai interesante pentru noi sunt cuvintele spaniole vechi, fiind vorba, precum s-a mai spus, prin excelență de acele, care se regăsesc și la Răsărit și aparțin la fondul vechi al lexicului iudeospaniol. Aducem cele mai caracteristice dintre ele” [4, II, p. 86]. Urmează lista în care stă, după alfabet și *cománia*, adus după op. cit. a lui J. Benoliel. Prin urmare, se subînțelege că acest *cománia*, și marocan și balcanic, a putut să fie moștenit de ambele ramuri ale sefardei din spaniola veche.

În favoarea acestei posibilități putem aduce, din partea noastră, următoarele argumente.

Nu știm cât de verosimilă e deducerea marocanului sefard *cománia* din arabul *koumânyéh* pe care J. Benoliel nu o menționează, și de care M. L. Wagner nu e singur (o aduce sub un „wohl”, adică „se prea poate”). Iar etimologia turcă a balcanicului *komanya* e îndoielnică și ea: în [4, I, p. 105] M. L. Wagner o deduce din turc. *kománia* „proviziile unei nave”, care iar cu „wohl” („se prea poate”) s-ar lega cu gr. *κομπάνια*, acesta, la rândul său, provenind din it. *compagna* (după G. Meyer). În dicționarele accesibile, inclusiv cele etimologice, ale limbilor greacă și italiană n-am găsit înțelesurile în chestiune ale cuvintelor respective și nici vreo paralelă fonetică care ar confirma trecerea, în limbile invocate, a lui *-mp-* în *-m-*. În însăși turcă alături de *kumánya* (în alte surse *kománya*) avem *kumpánya* cu sensul „companie; trupă teatrală”, ca la cuvintele înrudite din greacă și italiană. În dicționarul său etimologic turc din 1999 H. Eren acceptă etimologia lui *kumanya* apropiată de cea adusă mai sus: din it. *compagna* ca „magazie, cămară de pe o corabie”, invocându-se și fr. *compagne* și *campagne* [7, p. 266], împotriva cărora am putea înainta aceleași obiecții, ca și mai sus. Totuși, în alt dicționar etimologic turcesc,

cel al lui L. E. Ayuboğlu din 1991 cuvântul (și în *kom-* și în *kum-*) lipsește [8, p. 424, 446]. Nu știm dacă e o scăpare (ceea ce e puțin probabil) sau dacă autorul nu a considerat etimologia existentă ca fiind destul de convingătoare. În nici unul din aceste dicționare nici etimologia spaniolă, nici cea sefardă a lui *kumanya* nu figurează.

Noi însă, ținând cont de comunitatea lui *komanya* în sefarda balcanică și cea marocană, chiar neștiind de unde a apărut acolo (se poate și că din citatul ar. *koumânyeh*, ceea ce nu putem verifica), am propune următoarea etimologie.

Cuvântul ar fi apărut cel mai probabil în sferile legate de comerț și navigație, încă în spaniola pre- sau postexodică a evreilor, devenită pe urmă sefardă, asociindu-se (căci era vorba tocmai de cămări de provizii, nu de altceva) cu verbul spaniol *comer* > sef. *komer* „a mânca” și cu derivatul lui *comida* > *komida* care e sinonimul lui *komanya*. Iar partea a doua a cuvântului e identică foneticeste cu *-aña*, prezent în mai multe cuvinte păstrate în sefardă din spaniolă până acum. Cf. cel puțin, dintre cele mai frecvente, *aranya* „păianjen”, *kampanya* „câmpie”, *kanya* „trestie”, *kastanya* „castană”, *manya* „manie”, *maranya* „încurcătură”, *muntanya* „munte”, *patranya* „brașoavă, snoavă”, *pestanya* „geană”. S-a păstrat până și expresia *al tyempo de Marikastanya*, ceva ca „în vremea lui Papură Vodă”.

Deși printre acestea nu găsim derivate ale verbelor, pentru vremea mai veche, cf. sp. *fazaña* [9, p. 1003] (acum *hazaña* „ispravă” nepăstrat în sefardă), derivat al lui *facer* (acum. *hacer* „a face”). Ca semantică, este de relevat în special sema comună a lui *komanya* și *kastanya*, aceasta denotând un produs comestibil în țările mediteraneene. Oricum, fie post factum, sef. *komanya* e perceput de vorbitorii limbii ca un derivat al lui *komer*. Deci putem considera *komanya*, deși de etimologie îndepărtată discutabilă, cel puțin pentru ultimele secole, ca o formație proprie a limbii sefarde, adică în sincronie ca un derivat al lui *komer* „a mânca”, legătură derivativă pe care nu o are nici în arabă, nici în turcă. Iar comunitatea sefardă marocano-balcanică, datând din timpul spaniol presefard, exclude împrumutul lui *komanya* din turcă, independent de dificultatea deducerii lui acolo din greacă, italiană sau franceză. Deci putem considera *komanya*, deși de etimologie îndepărtată problematică, cel puțin pentru prezent ca o formație proprie a limbii sefarde, acum percepută în plan sincronie ca derivatul unui verb băștinaș moștenit.

Totodată, deducerea tur. *komanya*, *kumanya* din it. *compagna*, fr. *compagne*, gr. *κομπάνια*, fiind îndoielnică și ca fonetică și ca semantică, dacă prin sursele ulterioare în care aceste cuvinte sunt aduse în discuție (și care nu ne-au stat la dispoziție) această deducere nu se va confirma la sigur, vom putea vedea în cuvântul turcesc un împrumut din sefardă, în care s-ar fi asociat cu *komer*, ca și sp. vechi *fazaña* cu *facer*, adică prin același *-aña*. Ca o posibilă paralelă sub alt raport, cf. sef. *palavra* „cuvânt” împrumutat de turcă, de unde a pătruns, cu sensuri evaluate, în diferite limbi balcanice (cf., de ex., rom. *palavără* și derivatele lui). Oricum, dată fiind identitatea evidentă a sef. *komanya* din Maroc și a celui din Balcani, acest cuvânt nicidecum nu poate să fie de origine și arabă și italo- (sau franco-)greco-turcă totodată.

Sef. *MOSHIA*

Acest cuvânt sefard, care are același înțeles ca și prototipul lui românesc, l-am întâlnit în cartea, reeditată în 2007 la Berlin de către dna S.von Schmädel cu caractere rași ale alfabetului ebraic transliterate paralel cu litere latine, „El Konde i el Djidio. Istorya muy interesante” de Sh. T. Semo, vezi [10], „Contele și evreul. Istorie foarte interesantă”. E vorba de contexte: *piedre Anton konde de Kenigstal prima, el titulo de konde, segundo sus kazas i moshias ke se vendan* (p. 327) „mai întâi pierde contele Anton de Kenigstal titlul de conte, iar pe urmă să se vândă casele și moșiile lui” și *ke se venda todas las moshias de Kenigstal* (p. 331) „să se vândă toate moșiile și pământurile lui Kenigstal”.

Originea română a acestui *moshia* e transparentă și ca atare e indicată în „Glosar” (p. 348): „(rum. *moșie*). „Länderei, Landgut”, adică „moșie”. Vezi aceeași informație în studiul lingvistic amănunțit a dnei S. von Schmädel despre cartea „El Konde i el djidio” [11, p. 199]. Deci acum nu e vorba de stabilirea etimologiei, ci de integrarea ei în circuitul românistic.

Avem de a face, pe cât ne este cunoscut, cu un rar, dacă nu singurul, românism din sefardă (și acela până acum ieșit din uz) din afara României. Adică nu avem în vedere acele cuvinte românești care se întrebuințau în sefarda din însăși România (fenomen bine ilustrat de lucrările lui M. Sala), cum des se întâmplă în cazul coîntrebuințării a două limbi în una și aceeași situație, în special când cele două limbi sunt strâns înrudite, iar una din ele nici nu e de stat și nu are o normă stabilită. În cazul nostru avem însă un împrumut din afara României, anume dintr-o carte editată într-o sefardă relativ normalizată la Viena în 1874, iar evenimentele descrise se desfășoară tot acolo în perioada guvernării (1765-1790) a împăratului Iosif II al Austro-Ungariei. Nu avem date despre aceea dacă *moshia* a pătruns în sefardă chiar la sfârșitul secolului XVIII sau mai târziu, până la sfârșitul celui de-al XIX-lea. Doar în primul caz am avea în carte reproducerea vorbirii reale din timpul acțiunii romanului. Oricum, cuvântul (atestat în 1874) trebuie să fi fost împrumutat în vremea aflării atât a Țărilor Române, cât și a Bosniei și Herțegovinei (până în 1878, când a intrat în componența Austro-Ungariei) sub suveranitatea Imperiului Otoman.

Nu l-am găsit pe *moshia* în niciun dicționar sefard, începând cu primul cunoscut nouă (al lui S. I. Cherezli [2]) Ierusalim, 1898-1899) până la cel mare al lui J. Nehama și I. Cantera ([12], Madrid, 1977), dar nici în glosarele principalelor lucrări lingvistice despre sefardă, ca a lui M. L. Wagner [13], M. Luria [14], C. Crews [3] ș.a., în care, spre deosebire de alte etimologii, date de obicei în liste speciale (spaniole moștenite, portugheze ș.a., dar și cele balcanice, adică turcești, grecești, slave de sud) cele românești lipsesc. Nici însăși dna S. von Schmädel, vorbind de influența română asupra sefardei (vezi [11, p. 199]) nu aduce niciun exemplu afară de *moshia* (< *moșie*). Iar în dicționarele etimologice ale românei care dau reflexele cuvintelor românești din alte limbi n-am găsit sef. *moshia*. Singurul reflex aloglot al acestui cuvânt românesc a fost, pe cât am putut afla, „ruteanul” adică vest-ucraineanul, *мошія* „moșie” [15, p. 539], cuvânt necunoscut în cea mai mare parte a Ucrainei și care lipsește în dicționarele ucrainene comune și literare.

Așadar, prezenta notiță precizează că *moșhia* este într-adevăr un element de origine română în sefarda din afara României (caz deocamdată sui-generis), nu unul din mai multe pretinse elemente de acest fel, contrar celor ce se afirmă uneori prin analogie cu alte elemente balcanice. Adică precizăm că avem un element, probabil, unic de acest fel, dar sigur. Totodată, îl includem pe *moshia*, introdus recent în circuitul sefardistic și în cel românistic, adică în cel al românei ca limbă dăătoare.

Rom. PÂRȘ

În cazul acestui cuvânt ne putem pronunța doar cu titlu de ipoteză, admitând că acesta este cam de același grad de verosimilitate ca și etimologia deja existentă a cuvântului. Nu este exclus nici etimologia dublă a lui, adică o contaminare a celor două etimoane.

Precum știm, etimologia acceptată a lui *pârș* este cea propusă de H. Tiktin care îl deduce din bulg. vechi *пльхъ* sau bulg. nou *пльх* „guzgan”, referindu-se la variantele *pîlș*, *pîș*, *pîlh*, cf. și exemplul lui din româna veche: *Cine va mânca ... pisică sau arici sau pîlș ... să se pocăiască* [16, p. 10]. Această etimologie a lui H. Tiktin a fost acceptată pe urmă în unele dicționare explicative cu date etimologice, cum este DEX'ul „Din sl. *пльхъ*” [17, p. 699] sau cel al lui V. Breban (aceeași formulare [18, p. 782]). Însă, cu toată verosimilitatea acestei etimologii, ea nu a devenit general acceptată. Astfel, *pârș* lipsește în dicționarele explicativ-etimologice ale lui A. Scriban și I.-A. Candrea, ca și în recentul dicționar chișinăuian al dnei A. Vulpe. Iar în DLRM el este, dar nu i se dă nicio etimologie [19, p. 625]. Cât despre dicționarele etimologice propriu zise, *pârș* lipsește la A. Ciorănescu [15], atât în corpul principal, cât și între derivate. Iar N. D. Raievschi constată în mod explicit: „PÎRȘ. Orig. necun.” [20, p. 345]. În alte dicționare ale limbii române n-am găsit nicio informație etimologică despre *pârș*.

Întrucât e puțin probabil ca autorii dicționarelor sus-numite (în primul rând I.-A. Candrea, A. Scriban, A. Ciorănescu, N. D. Raievschi) să nu fi știut de etimologia lui *pârș* propusă de H. Tiktin, e logic să se presupună că n-au considerat-o destul de convingătoare (dar nici nu i-au opus nicio altă etimologie).

De aceea ne permitem să invocăm următoarele conexiuni posibile ale rom. *pârș*.

Avem în vedere dialectismul rus, despre care V. I. Dal spune: „*Бырьсѣ ж. Зверь, гиена, Canis Нуаена; она бывает двух видов: бырьсѣ чубарая или крапчатая, и бырьсѣ полосатая; первая попадаетъ за Кавказом и там зовѣтся капкарой*” [21, p. 368]. Pentru însăși rusă etimologia acestui *бырьсѣ* e incertă. M. Vasmer care îl aduce, după V. I. Dal, se referă la etimologia lui F. E. Korș, care invocase *bars* „panteră” din câteva limbi turcice, apariția lui *ы* în locul lui *a* rămânând neexplicată [22, p. 250; vezi și p. 128] (însă cu etimologia rom. *pârș* aceasta nu are legătură nemijlocită).

Așadar, putem admite că, fie dintr-un grai rus, fie dintr-o altă limbă, posibil turcică, în română ar fi pătruns prototipul lui *бырьсѣ* sau el însuși. Obstacole pentru această deducere există, dar ele nu sunt insurmontabile.

Astfel, în ceea ce privește deosebirea dintre *b* și *p*, oscilațiile dintre consoanele sonore și cele surde, deși nu sunt caracteristice pentru română, totuși se întâlnesc și în ea. Cf., de ex., *călbează* – *gălbează* sau *strențe* – *zdrențe* sau *bribor* – *priboi*, apropiat de *briboi*. Mai multe cazuri de acest fel găsim în corespondențele interglotice, nu numai în cazuri rare (ca de ex., bănațeanul *paure* „țăran”, din germ. *Bauer*), ci și în mult discutatele perechi de cuvinte „româno-albaneze”, cum sunt, rom. *bâlc*, *bîlc* – alb. *pellg*, rom. *a viscoli* – alb. *fishkëllej*, rom. *zgardă* – alb. *shkardhë*, rom. *a zburda* – alb. *shpurdhem*. Iar etimonul rom. *baltă* – alb. *baltë* (înrudit cu slav. *блато*, *болото*) are și reflexe dialectale nord-italiene: lombardul *palta*, piemontezul *panta*, emilianul *pâlta* [23, p.180]. Cât despre corespondenta rom. *p* < slav. *b*, cf. rom. *ploșniță* dedus din ucr. *блошниця*. Iar deosebirea dintre *-ș* din *pârș* și *→ -cș* din *бырць* se poate explica prin distanța articulatorie foarte mică dintre ele, din care cauză despre fonemele unor limbi nici nu se poate spune dacă avem un *s* moale sau *ș* moale (așa este, de exemplu, limba polonă).

Cât despre sensul lui *pârș* deosebit de cel al lui *бырць*, e de amintit că denumirile ființelor vii se transmit deseori de la unele la altele, nu numai pe baza înrudirii, ci și pe cea a asemănării externe, sau prin alte asociații, de ex., *leu-de-mare* nu denotă de loc o rudă apropiată a leului, ca și *arici-de-mare* pe cea a ariciului, tot așa e și cu *porc-de-mare* cu *urs-de-mare*, cu *lutru-de-mare* ș.a., pe când *porcușor* denotă și un fel de pește, dar și un fel de pasăre. Tot așa, *cățelul-pământului* nu denotă un fel de câțel, cum nu e vorba de cal când se spune *calul-popii* sau *calul-dracului*. Din alte limbi, cf., de ex., germ. *Fledermaus*, rus. *летучая мышь* care nu denotă de loc șoareci, dar cf. și rus. *котик* (rom. *urs-de-mare*) ca și *морской ёж*, *морская свинка*, *морской лев*, dar și peștele *конь*, cf. și ucr. *коник* „greier”. Maced. *брав*, identic ca etimologie cu rus. *боров*, „vier, mascul, porc”, înseamnă nu asta, ci „berbec”, căci așa a evoluat sensul slavului comun **borvъ* „vită mică (cornută)” ș.a. Iar mult discutatul „româno-albanism” rom. *mânz* – alb. *mëz*, dial. *mâz* (dedus din i-e **mandio* sau din cuvântul alpin de substrat **mandjus*) include și același sens în română și în albaneză, dar are și paralelele it. *manzo* „vițel”, ca și bascul *mando* „catâr”. Exemple de acest fel s-ar putea ușor înmulți. În domeniul botanicii evoluțiile de sens sunt în linii mari asemănătoare.

Așa etimologia propusă mai sus a rom. *pârș* în legătură cu rus. dial. *бырць* sau cu prototipul acestuia, de origine încă neclară, are drept la existență ca obiect de confruntare cu alte etimologii.

Alb. ZBUNOJ

De data aceasta etimologia e transparentă și e de mirare că până acum, pe cât ne e cunoscut, nu a fost constatată în literatura lingvistică. Noi cel puțin n-am găsit-o în bine cunoscutele lucrări (inclusiv dicționare) etimologice ale lui G. Meyer, N. Jokl, E. Çabej ș.a. De aceea ne permitem să prezentăm această etimologie mai jos.

Cuvântul albanez *zbunoj* înseamnă „îmbunez, iau cu binele”, dar și „mângâi, alint, răsfăț, răzgâi” (vezi, de ex., [24, p. 1214]).

Recent, citind o lucrare de lingvistică în care e vorba de eufemismele populare menite să preîntâmpine atacurile diferitor fiare sălbatice, am întâlnit următorul context lingvistic conținând derivatele cuvântului în discuție (sublinierile ne aparțin): *kjo ide e zbnimit apo të marrit me të mirë të kafshës së egër emrin e së cilës nuk duam ta zëmë ngoje për arsye bestytnish...* [25, p. 89], „această idee a îmbunării sau a luării cu binișorul a fiarei sălbatice, al cărei nume nu vrem să-l pomenim din cauza superstițiilor”... și ceva mai jos *shquan emërtimi mbi bazën e një epiteti zbnunes...* „se distinge denominarea pe baza unui epitet îmbunător”, și încă mai jos e vorba de cuvinte *me prapashtesa zbnuese*, adică „cu sufixe dezmiardătoare”.

Cuvântul derivator în amândouă cazurile (la forma lexicografică, adică la pers. I sing. prez. indicativ) este *zbunoj* „îmbunez”, format prin confixul *z...oj* (adică, generalizat vorbind prin cel variabil după flexiunea verbului *z...V*, realizat în *zbunoj*, *zbunon* etc.) Prin acest confix sunt formate și alte verbe de la adjective, dintre cele mai frecvente cf. (după alfabet): *zbardhoj* (var. a lui *zbardh*) „înălbesc” de la *i bardhë* „alb”; *zbukuroj* „împodobesc, înfrumusețez” de la *i bukur* „frumos”; *zbutoj* (var. a lui *zbut*) „înmoi” de la *i butë* „moale”; *zgjatoj* (var. a lui *zgjat*) „lungesc” de la *i gjatë* „lung”; *zgjeroj* „lărgesc, lățesc” de la *i gjerë* „larg, lat”; *zmadhoj* „măresc” de la *i madh* „mare”; *zvogëloj* „micșorez” de la *i vogël* „mic” (nu mai e nevoie să aducem derivatele postsubstantivale formate cu același confix *z...oj*, ca de ex., *zgropoj* „sap o groapă” de la *gropë* „groapă” și asem).

Deci după separarea confixului rămâne radicalul *-bun-* însemnând „bun” care însă nu există ca element derivator în albaneză. Pur foneticeste, aici s-ar părea că se potrivește alb. *bun* „colibă la stână”, iar metaforic „cuib de insecte, mușuroi de furnici” (vezi, de ex., [24, p. 121]), care se înțelege, nu se potrivește aici de loc din motive semantice (acest *bun* se leagă de către etimologi de verbul băștinaș albanez *buj* „înoptez”, vezi, de ex., [26, p. 80]).

Prin urmare, în acest *-bun-* cu greu am putea să vedem altceva decât reflexul aromânului *bun* (= rom. *bun*, dacoromâna însă fiind exclusă aici din motive geografice).

În însăși aromână n-am găsit un verb format de la *bun* prin confixul *z...V* (deși nu e exclus ca ceva asemănător să existe acolo într-un grai local). Deci avem un caz de tipul cunoscut din relațiile româno-albaneze, deși de direcție opusă. Și aici avem derivate proprii de la radicale străine, neîmprumutate ca apelative în formă pură. Cf. în primul rând *bucuros*, *bucurie*, *îmbucurător* ș.a. dar și *București*, pe când *Bucur* există în românește doar ca nume propriu, iar în albaneză e apelativ: cf. *i bukur* „frumos”, și el cu câteva derivate, inclusiv cu *zbukuroj* „înfrumusețez”. Cf. și rom. *bunget* (cu sufixul *-et*, ca în *brădet*, *cărpinet*, *făget*, *stejăret*, *ulmet* ș.a.) de la alb. *bung* „stejar” inexistent în română singur.

Recent l-am relevat pe *bulihar* ca derivat, pe teren român (prin sufixul *-ar*) de la numele de plantă ucr. *бульга* care singur nu există în română. O paralelă mai îndepărtată a cazului lui *zbunoj* este rom. *coacăză*, împrumutat ca derivatul diminutiv al alb. *koqëz* (cu art. hot. *koqëza*) a lui *koqë* „bob, grăunte” care singur nu a fost împrumutat ș.a.

În acest fel constatăm existența încă a unui dacoromanism într-o limbă străină.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. P. Pascual Recuero. *Diccionario básico ladino-español*. – Barcelona, 1977.
2. S. I. Cherezli. *Petit dictionnaire judéo-espagnol-français*. – Jerusalem, 1898 (I) –1899 (II).
3. C. Crews. *Recherches sur le judéo-espagnol dans les pays balkaniques*. – Paris, 1935.
4. M. L. Wagner. *Judenspanisch I-II*. – Stuttgart, 1990.
5. J. Benoliel. *Dialecto judeo-hispano-marroquí o hakitía*// Boletín de la Real Academia Española, XIII (1926).
6. R. J. Martínez Ruiz. *Textos judeo-españoles de Alcazarquivir (Marruecos)*// Revista de dialectología y tradiciones populares, XIX (1963).
7. H. Eren. *Türk Dilinin Etimolojik sözlüğü²* – Ankara, 1999.
8. I. Z. Ayuboğlu. *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü²*. – Istanbul, 1991.
9. J. P. Machado. *Dicionário etimológico da língua portuguesa²*, II. – Lisboa, 1967.
10. *El konde i el djidyó. Istorya muy interesante. Textedition*// Judenspanisch, XI, 2. Neue Romania 37. Berlin, 2007, S. 177-353.
11. S. von Schmädel. *El Konde i el Djidio. Edition*// Judenspanisch XI. Neue Romania 37. Berlin, 2007, S. 177-209.
12. S. Nehama, avec la collaboration de J. Cantera. *Dictionnaire du judéo-espagnol*, Madrid, 1977.
13. M. L. Wagner. *Beiträge zur Kenntnis des Judenspanischen von Konstantinopel*// Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung. XI, Wien, 1914.
14. M. A. Luria. *A study of the Monastir dialect of Judeo-Spanish based on oral material collected in Monastir, Yugoslavia*// Revue hispanique, LXXIX (1930), p. 324-583.
15. A. Cioranescu. *Diccionario etimológico rumano*. La Laguna, 1966.
16. H. Tiktin. *Rumänisch-deutsches Wörterbuch. 2. überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Lieferung 13 (p – podidi)*, Wiesbaden, 1988.
17. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975.
18. V. Breban. *Dicționar general al limbii române*, București, 1987.
19. *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958.
20. *Скyрт дикциoнар етимоложик ал лимбий молдовенешть*, Кишинэу, 1978.
21. В. Даль. *Толковый словарь живого великорусского языка*, I (А-З), Москва, 1990.
22. М. Ф. Фасмер. *Этимологический словарь русского языка*, I (А-Д), 1964.
23. A. Rosetti. *Istoria limbii române*. II⁴, București, 1964.
24. R. Topciu, A. Melonashi, L. Topciu. *Dicționar albanez-român*. Fjalor shqip-rumanisht, București, 2003.
25. Gj. Shkurtaj. *Disa shqyrtime rreth eufemizmave të shqipes sipas ideve të Eqrem Çabejit*// *Eqrem Çabej, personalitet i shquar i shkencës dhe kulturës shqiptare në 90-vjetorin e lindjes*, Tiranë, 1998, f. 86-97.
26. E. Çabej. *Studime gjuhësore*. I, Prishtinë, 1976.